

РЕЦЕНЗІЯ

завідувача кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів і природокористування України, доктора
юридичних наук, професора **ЛАДИЧЕНКА Віктора Валерійовича**
на дисертаційне дослідження **БУЗУНКО Олени Анатоліївни**
на тему: «**Судовий захист екологічних прав в Україні**»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність обраної теми. Україна активно прагне вступити до Європейського Союзу. Процес інтеграції вимагає, щоб усі законодавчі рамки та реформи відповідали стандартам ЄС, зосереджуючись на оновленні судової системи та захисті прав людини. В Конституції України закріплені положення про право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, які набули розвитку в багатьох законодавчих актах та спонукають вітчизняну юридичну науку до пошуку найбільш оптимальних моделей захисту екологічних прав громадян. Однак, незавершеність судової реформи та її постійне реформування не сприяє ефективному втіленню в життя положень Конституції України, вітчизняних та міжнародних актів, які спрямовані на захист екологічних прав. За такої ситуації, що склалася, потребують теоретичного вивчення наявні проблеми захисту екологічних прав, які стануть підґрунтям подальшого розвитку законодавства в окресленій галузі.

Отже, враховуючи вищенаведене, не викликають сумніву теоретична та практична необхідність і актуальність обраної Оленою Бузунко теми дисертаційного дослідження, а також його наукова новизна.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Олени Бузунко характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних матеріалів, судової практики та дані звітів показників ефективності української системи правосуддя.

Теоретичною основою рецензованого дисертаційного дослідження стали праці відомих вітчизняних вчених-правознавців.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження Олени Бузунко виконане у відповідності до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 серпня 2019 року, відповідно до наукового плану кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Організаційно-правові засади сталого розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні» (номер державної реєстрації 0119U100830), де авторкою проведено дослідження особливостей судового захисту екологічних прав громадян України й запропоновано шляхи його удосконалення.

Для досягнення достовірних і об'єктивних результатів під час роботи над дисертацією використано загальнофілософський (діалектичний), загальнонаукові (формально-логічний, системно-структурний, аналізу і синтезу) та спеціальні (історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий) методи наукового пізнання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Наукове пізнання сутності і змісту обраної Оленою Бузунко наукової проблеми здійснювалося на засадах методологічного

плюралізму та інтеграційного підходу, що дозволило в оптимальному співвідношенні та єдності використати широкий спектр методологічних засобів.

Методологічним підґрунтям роботи є діалектичний метод, за допомогою якого проведено комплексне дослідження й розглянуто теоретико-правові засади (передумови) виникнення та гарантії реалізації права на судовий захист екологічних прав у взаємозв'язку та розвитку екологічних і організаційно-правових чинників. Формально-логічний метод взято за основу при аналізі понятійно-категоріального апарату та формулюванні базових понять дослідження, зокрема, «функції держави, спрямовані на забезпечення судового захисту екологічних прав» та ін., а також підготовлено висновки дисертаційного дослідження. Системно-структурний метод допоміг визначити систему екологічних прав та обов'язків. За допомогою методів аналізу та синтезу проаналізовано наукові доктрини судового захисту екологічних прав, нормативно-правову базу, а також визначено недоліки нормативно-правового регулювання, що регулюють відносини у досліджуваній галузі. Історико-правовий метод став основою проведення дослідження екологічного та процесуального законодавства у галузі захисту екологічних праввідносин. Формально-юридичний (догматичний) метод допоміг розкрити зміст законодавчих актів, що стосуються судового захисту екологічних праввідносин, та розробити пропозиції з їх удосконалення. Застосування порівняльно-правового методу зумовлено необхідністю проведення порівняльного аналізу вітчизняного, зарубіжного і міжнародного законодавства у досліджуваній сфері з урахуванням існуючих гармонізаційних процесів.

Мета дисертаційного дослідження полягає у визначенні теоретичних основ та розробленні й обґрунтуванні нових пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання судового захисту екологічних прав в Україні.

У цілому науковий рівень дисертації дозволяє надати позитивну оцінку роботи, визнати її завершеною, як такою, в якій авторці вдалося досягти визначеної мети.

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне і повне опрацювання проблеми і високий рівень наукової підготовки авторки, її наукову зрілість.

У **вступі** здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо їх упровадження та апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У **першому розділі** дисертації визначено методологічні засади дослідження, встановлено передумови виникнення та гарантії реалізації права на судовий захист екологічних прав, визначено функції держави, спрямовані на забезпечення судового захисту екологічних прав, розкрито принципи судового захисту екологічних прав.

У **другому розділі** дисертації досліджено особливості захисту екологічних прав вітчизняними судами та міжнародними судовими установами.

У **третьому розділі** дисертації надано аналіз особливостей організації та впровадження функціонування екологічного суду в національну систему судочинства.

Завершується дисертація розгорнутими **висновками**, у яких здійснено комплексний аналіз наукових праць та чинного законодавства, що визначають правові засади судового захисту екологічних прав. Висновки дисертації є цілісними, логічними та обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо вдосконалення правових засад судового захисту екологічних прав в Україні.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практична цінність результатів дослідження та їх впровадження полягає у тому, що вони мають як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у: 1) науково-дослідній роботі – для збагачення науки екологічного права новими знаннями щодо особливостей судового захисту екологічних прав на вітчизняному, міжнародному та зарубіжному рівні, а також

для врахування в наукових працях з окресленого питання; 2) нормотворчій діяльності – як теоретичний матеріал під час розроблення або вдосконалення чинного законодавства, норми якого регулюють питання захисту екологічних прав в Україні; 3) правозастосовній діяльності – запропоновані рекомендації дозволять вдосконалити практичну сторону діяльності суду у сфері захисту екологічних прав в Україні; 4) навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Екологічне право», «Право екологічної безпеки», «Європейське екологічне право», «Міжнародне екологічне право» та інших, а також при підготовці навчальної та навчально-методичної літератури з цих дисциплін.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено у 12 наукових працях, з яких 6 статей у наукових фахових виданнях України, стаття у науковому виданні іншої держави, 5 тез наукових доповідей.

Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертаційного дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування.

Водночас, необхідно зазначити, що дане дисертаційне дослідження, як і будь-який науковий пошук, поряд з позитивними висновками та пропозиціями не позбавлене певних недоліків, що потребують уточнення та врахування під час захисту та подальших наукових досліджень Олени Бузунко. Зокрема:

1. Розглядаючи термін «забезпечення», авторка визначає, що забезпечувати – це означає створювати необхідні умови для здійснення чи гарантування охорони когонебудь, чого-небудь від загрози або небезпеки, це сукупність методів, засобів і заходів, необхідних для нормального функціонування об'єкта процесу, однак, не встановлює якою має бути така сукупність в контексті теми дослідження (с. 25). Забезпечення прав та інтересів, у тому числі й екологічних, пише авторка, є однією із функцій держави, проте, функції – це основні напрями діяльності держави. Тож не зрозумілим є питання, в рамках якої функції розглядається забезпечення прав, в рамках окремої функції щодо забезпечення, чи в межах екологічної, чи функції правосуддя?

2. Авторка стверджує, що право на судовий захист екологічних прав виступає **підінститутом** інституту екологічних прав та обов'язків у структурі екологічного права (с. 37). Однак, в роботі не розкритим виявилось питання співвідношення галузі, інституту та підінституту права.

3. На с. 39 авторка стверджує, що однією із функцій держави у галузі довілля є правове забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина. Водночас, розглядаючи зміст екологічної функції держави, авторка зауважує, що залишено поза увагою таку важливу частину діяльності в сфері екологічної функції держави як судовий захист порушених прав, однак, функція судового захисту відсутня, цей напрям діяльності має бути реалізовано у межах функції судочинства/правосуддя, про що авторка поведе мову на подальших сторінках роботи, але це комплексний напрям діяльності. Розглядаючи його, авторка ще вживає термін правозахисна функція (с. 43). Водночас, поза увагою залишилося питання про місце функції здійснення правосуддя, чи правосуддя в захисті екологічних прав – чи це елемент правозахисної функції?

4. Роблячи акцент на регулятивній функції держави, на с. 47, авторці було б доцільно приділити увагу зв'язку регулятивної і правозахисної функції.

5. Авторка зазначає, що відсутність Такс або Методик обрахування шкоди не може бути підставою для відмови у відшкодуванні шкоди. Однак, бажано було б запропонувати приблизну структуру відповідного документу, що значним чином полегшив би відшкодування екологічної шкоди.

Загальні висновки. Дисертація на тему: «Судовий захист екологічних прав в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Бузунко Олена Анатоліївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ

**Завідувач кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів
і природокористування України,
доктор юридичних наук, професор**

Віктор ЛАДИЧЕНКО

